

PAŃSTWOWE MUZEUM ARCHEOLOGICZNE
W WARSZAWIE

BULETTIN
ARCHÉOLOGIQUE
POLONAIS

WIADOMOŚCI ARCHEOLOGICZNE LXXI

VARSOVIE 2020

WARSZAWA 2020

WIADOMOŚCI ARCHEOLOGICZNE LXXI

Tom ten Redakcja poświęca pamięci

Prof. dr hab. Teresy Dąbrowskiej
(17.09.1934–19.10.2020)

redaktorki
„Wiadomości Archeologicznych”
w latach 1975–2013

REDAKTOR NACZELNY
EDITOR IN CHIEF

DR WOJCIECH BRZEZIŃSKI

SEKRETARZ REDAKCJI
MANAGING EDITOR

DR HAB. JACEK ANDRZEJOWSKI

CZŁONKOWIE REDAKCJI
EDITORS

GRAŻYNA ORLIŃSKA, RADOŚLAW PROCHOWICZ, ANDRZEJ JACEK TOMASZEWSKI,
KATARZYNA WATEMBORSKA-RAKOWSKA, KAJA JAROSZEWSKA

RADA NAUKOWA
SCIENTIFIC ADVISORY BOARD

PROF. DR HAB. WOJCIECH NOWAKOWSKI (Wydział Nauk o Kulturze i Sztuce
Uniwersytetu Warszawskiego), PROF. DR AUDRONĖ BLIUJENĖ (Klaipėdos universitetas),
PROF. DR HAB. CLAUS VON CARNAP-BORNHEIM (Stiftung Schleswig-Holsteinische
Landesmuseen, Zentrum für Baltische und Skandinavische Archäologie, Schleswig),
PROF. DR HAB. ZBIGNIEW KOBYLŃSKI (Instytut Archeologii Uniwersytetu Kardynała
Stefana Wyszyńskiego), PROF. DR HAB. JERZY MAIK (Instytut Archeologii i Etnologii
Polskiej Akademii Nauk), PROF. DR HAB. DIETER QUAST (Forschungsinstitut für Archäologie,
Römisch-Germanisches Zentralmuseum, Mainz), PROF. DR HAB. PAWEŁ VALDE-NOWAK
(Instytut Archeologii Uniwersytetu Jagiellońskiego)

CZASOPISMO RECENZOWANE ♦ PEER-REVIEWED JOURNAL

TŁUMACZENIA
TRANSLATION

KINGA BRZEZIŃSKA
JACEK ANDRZEJOWSKI, PIOTR GODLEWSKI

KOREKTA TŁUMACZEŃ
LINGUISTIC REVISION

DENA ANGEVIN

KOREKTA
PROOF-READING

AUTORZY
KATARZYNA WATEMBORSKA-RAKOWSKA

SKŁAD I ŁAMANIE
LAYOUT

JRJ

RYCINA NA OKŁADCE
COVER PICTURE

Siekierka brązowa z Gól, pow. grodziski. Rys.: LIDIA KOBYLŃSKA i BARTŁOMIJ KARCH
Bronze axe from Gole, Grodzisk Mazowiecki County. Drawing: LIDIA KOBYLŃSKA
& BARTŁOMIJ KARCH

© Państwowe Muzeum Archeologiczne w Warszawie, 2020

© Autorzy, 2020

ADRES REDAKCJI
EDITORIAL OFFICE

Państwowe Muzeum Archeologiczne jest instytucją finansowaną ze środków
Samorządu Województwa Mazowieckiego

Państwowe Muzeum Archeologiczne, ul. Długa 52 (Arsenał), 00-241 Warszawa
tel.: +48 (22) 5044 841, +48 (22) 5044 813; fax: +48 (22) 831 51 95
e-mail: j.andrzejowski@wiadomosci-archeologiczne.pl

STRONA WWW
HOME PAGE

<http://www.wiadomosci-archeologiczne.pl>
<http://www.wiadomosci-archeologiczne.pl/en>

TOMY ARCHIWALNE
ARCHIVAL ISSUES

<http://www.wiadomosci-archeologiczne.pl/Archiwum>
<http://www.wiadomosci-archeologiczne.pl/Archive>

ISSN

0043-5082

WIADOMOŚCI ARCHEOLOGICZNE LXXI (2020)

SPIS TREŚCI
CONTENTS

ROZPRAWY / PAPERS

- JAN SCHUSTER
Dom to nie tylko dach i cztery ściany...
O budownictwie w późnej starożytności w Europie Północnej i Środkowej
ze szczególnym uwzględnieniem ziem polskich 3
*A House Means Not Only Four Walls and a Roof...
On House Building in Northern and Central Europe in Late Antiquity
with Special Consideration of Poland*
- MAGDALENA NATUNIEWICZ-
SEKUŁA, JAROSŁAW STROBIN
Produkcja późnych typów bransolet wężowatych na przykładzie znalezisk
z cmentarzyska w Weklicach, stan. 7, pow. elbląski 161
*The Manufacture of Late Types of Shield-headed Bracelets on the Example of Finds
from the Cemetery at Weklice, site 7, Elbląg County*

MISCELLANEA / MISCELLANEA

- GRAŻYNA ORLIŃSKA
Siekierki tulejkowate z łukowato facetowanymi bokami z dorzecza środkowej Wisły 189
Socketed Axes with Facetted Sides from the Middle Vistula Basin
- MIROŚŁAWA ANDRZEJOWSKA
Halsztackie ozdoby brązowe z Warszawy-Wilanowa 217
Hallstatt Period Ornaments from Warszawa-Wilanów
- BARTŁOMIEJ KACZYŃSKI
Sadłowo – nieznan typ bimetalicznych szpil kultury pomorskiej 239
Sadłowo – Unknown Type of Bimetallic Pins of the Pomeranian Culture
- MARTA KRZYŻANOWSKA
Drobne przedmioty szklane – analiza archeologiczna żetonów do gry
z okresu wpływów rzymskich z terenu Polski 251
*Small Glass Objects – Archaeological Analysis of Counters
from the Roman Iron Age from Poland*

MATERIAŁY / MATERIALS

- ANNA STROBIN
Niepublikowane materiały z cmentarzyska w Żukczynie, powiat gdański
(dawn. *Suckschin, Kr. Danziger Höhe*) w świetle archiwum Józefa Kostrzewskiego 269
*Unpublished Material from the Cemetery at Żukczyn, Gdańsk County
(fmr. Suckschin, Kr. Danziger Höhe) in Light of Józef Kostrzewski's Archive*
- BARTŁOMIEJ KACZYŃSKI,
MARCIN WOŹNIAK
Grodzisk Mazowiecki, stan. X – cmentarzysko kultury grobów klozowych
i kultury przeworskiej 289
Grodzisk Mazowiecki, site X – a Cemetery of the Cloche Grave and Przeworsk Cultures
- TOMASZ RAKOWSKI
Głos tradycji. Cmentarzysko z okresu wpływów rzymskich
w Wyszomierzu Wielkim, pow. zambrowski 319
*The Voice of Tradition. A Cemetery from the Roman Period
at Wyszomierz Wielki, Zambrów County*

ODKRYCIA / DISCOVERIES

KAROLINA BUCKA	Brązowa siekierka z tulejką i uszkiem z Kurcewa, pow. stargardzki Bronze Socketed Axe with a Loop from Kurcewo, Stargard County	355
ADAM CIEŚLIŃSKI	Prowincjonalnorzymska zapinka Almgren 236c z Bajd w pow. iławskim – jeden z najstarszych śladów penetracji Pojezierza Iławskiego przez ludność kultury wielbarskiej Roman Provincial Brooch Almgren 236c from Bajdy, Iława County – One of the Oldest Traces of Penetration of the Iława Lakeland by the Wielbark Culture	359
MARCIN WOŹNIAK, ARTUR GRABAREK	Cmentarzysko kultury przeworskiej w Kurkach, pow. działdowski, stan. III Przeworsk Culture Cemetery at Kurki, Działdowo County, Site III	369
ANETA KUZIOŁA	Nowe materiały z okresu wpływów rzymskich z Osówki, pow. lubelski New Finds from the Roman Period from Osówka, Lublin County	384
RENATA MADYDA-LEGUTKO, MICHAŁ WOJENKA	A Rediscovered Decorative Strap-end from Ciemna Cave in Ojców Ponownie odkryte ozdobne okucie pasa z Jaskini Ciemnej w Ojcowie	389
PRZEMYSŁAW DULĘBA, MAGDALENA WOIŃSKA	Unikatowa zapinka z Rajszewa, pow. legionowski. przyczynek do studiów nad sytuacją kulturową w okresie wędrówek ludów na Mazowszu A Unique Brooch from Rajszew, Legionowo County. A Contribution to Studies on the Cultural Situation in the Migration Period in Mazovia	400
URSZULA PERLIKOWSKA- -PUSZKARSKA	Naczynia późnośredniowieczne i nowożytnie z cmentarzysk kultury przeworskiej w Żdźdarowie, pow. sochaczewski i w Nadkolu, pow. węgrowski Late Medieval and Modern Vessels from Przeworsk Culture Cemeteries at Żdźdarów, Sochaczew County and Nadkole, Węgrów County	406

WYKAZ SKRÓTÓW / ABBREVIATIONS

413

KAROLINA BUCKA

BRĄZOWA SIEKIERKA Z TULEJKĄ I USZKIEM Z KURCEWA, POW. STARGARDZKI

BRONZE SOCKETED AXE WITH A LOOP FROM KURCEWO, STARGARD COUNTY

Słowa kluczowe: epoka brązu, Kurcewo, siekierka brązowa, siekierka z tulejką i uszkiem, motyw wahadła, badania metaloznawcze
Keywords: Bronze Age, Kurcewo, bronze axe, socketed axe with a loop, pendulum motif, metal analysis

W 2017 roku do Muzeum Archeologiczno-Historycznego w Stargardzie przekazano siekierkę brązową pochodzącą z Kurcewa, pow. stargardzki. Z relacji ofiarodawcy wynika, że odkryto ją na stanowisku 10 (AZP 34-10/48), zarejestrowanym podczas prospekcji terenowej już w 1968 roku. Na jego powierzchni znaleziono wówczas 21 drobnych fragmentów naczyń, których chronologię określono na IX–XI wiek¹. Kolejną weryfikację przeprowadzono w ramach badań AZP w 1994 roku. Zadokumentowano wówczas źródła archeologiczne świadczące o wykorzystywaniu tego obszaru w neolicie (śląd osadniczy), późnej epoce brązu (osada) oraz w średniowieczu (śląd osadniczy).

Stanowisko znajduje się na niewielkim wzniesieniu, opadającym łagodnie ku rzece Małej Inie, na jej zachodnim brzegu, w odległości ok. 1 km na południowy wschód od wsi Kurcewo (Ryc. 1).

Stan zachowania siekierki należy ocenić jako dobry. Jedyńm mankamentem jest wąskie, długie na 2,5 cm pęknięcie odchodzące od krawędzi tulejki. Cała powierzchnia zabytku pokryta jest warstwą zielonej, tzw. szlachetnej patyny. Szersze strony mają wyraźnie ścięte boki, co skutkuje sześciokątnym przekrojem korpusu. Profil pionowy ma regularny klinowaty zarys (Ryc. 2). Owalny wylot tulejki ma czytelnie zarysowany

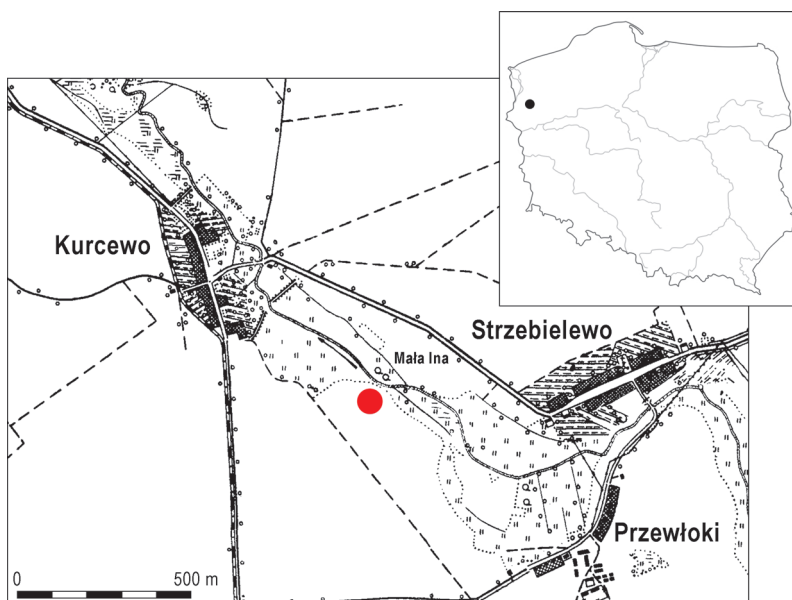
kołnierz, delikatnie przechodzący w pionowe uszko, znajdujące się na jednym z węższych boków. Łukowate ostrze zakończono parą zadziorów. Długość siekierki wynosi 67 mm, średnica tulejki 26–30 mm, szerokość ostrza 51 mm, trójkątne zadziory na jego końcach są wysokie na 6 mm, uszko na bocznej krawędzi ma długość 22 mm i szerokość 6 mm; waga zabytku wynosi 119 g. Siekierkę wykonano wykorzystując dwudzielną formę odlewniczą, o czym świadczą szwy, pozostawione na całej długości boków i na grzbiecie uszka. Na zabytku nie stwierdzono śladów użytkowania.

Siekierkę z Kurcewa zdobi, umieszczone tuż pod kołnierzem przy wylewie, pojedyncze, dookolne, plastyczne żeberko o grubości ok. 4 mm. Na szerszych stronach odchodzi od niego prostopadle grupa trzech równoległych do siebie plastycznych żeberk zakończonych plastycznymi punktami (małymi guzikami). Szerokość ornamentu wynosi 11 mm, długość 15 mm, zaś odległość pomiędzy poszczególnymi żeberkami waha się w granicach 2–3 mm.

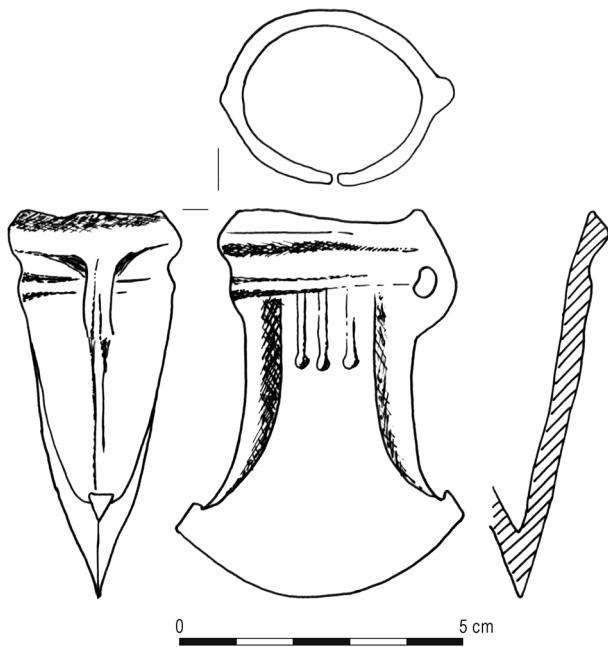
Według typologii Ernsta Sprockhoffa cechy morfologiczne omawianego okazu pozwalają zakwalifikować go do grupy nordyjskich sześciokątnych siekierek tulejkowatych². O krok dalej poszedł Jerzy Kuśnierz, który wydzielił wśród nich dwa

¹ R. Rogosz 1968, 814.

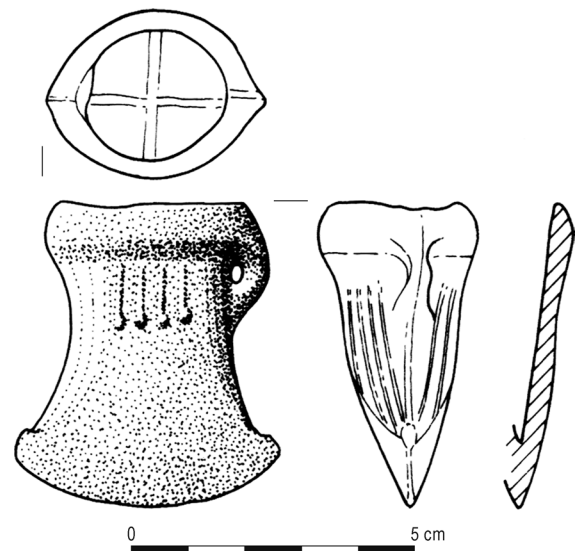
² Tüllenbeile in sechseckiger Form (E. SPROCKHOFF 1956a, 91–92).

Ryc. 1. Kurcewo, pow. stargardzki, stan. 10. Miejsce odkrycia siekierki. Oprac.: K. Bucka
 Fig. 1. Kurcewo, Stargard County, site 10. Findspot of the axe. Graphics: K. Bucka

Ryc. 2. Kurcewo, pow. stargardzki.
Siekierka z tulejką i uszkiem. Rys.: K. Bucka
Fig. 2. Kurcewo, Stargard County.
Socketed bronze axe with an ear. Drawing: K. Bucka

Ryc. 3. Brązowa siekierka z tulejką i uszkiem z Pomorza.
Wg: J. KUŚNIERZ 1998
Fig. 3. Socketed bronze axe with an ear from Pomorze.
After: J. KUŚNIERZ 1998

warianty: A i B – stosując się do podanych przez niego kryteriów omawiane narzędzie należy przyporządkować do wariantu B³. Obaj badacze opisują te siekierki jako okazy o prostej formie, często niezdobione, które w połowie wysokości w przekroju poziomym są sześciokątne, przy czym przy tulejce profil ten ma być bardziej zaokrąglony. Ponadto na krawędzi tulejki znajdować się ma dookólne, najczęściej pojedyncze, rzadziej podwójne plastyczne żeberko. Na grzbiecie niewielkiego, lekko spłaszczonego uszka powinien być szew odlewniczy, biegnący przez całą długość zabytku. Wariant B tworzą okazy o długości od ok. 50 do ok. 70 mm, z wyraźnie ściętymi bokami i mocno łukowatym ostrzem, niekiedy mające przy krawędzi ornament w postaci żeberka lub motywu wahadła zegara.

Siekierki sześciokątne występują powszechnie w kręgu kultur pól popielnicowych w całym północnym przybrzeżnym pasie Niemiec, a także w Brandenburgii i Dolnej Saksonii⁴. Z Pomorza znany je przede wszystkim ze skarbów z Rugii oraz pojedynczych znalezisk z Ognicy, pow. gryfiński (dawn. *Nipperwiese, Kr. Greifenhagen*) i Smołdzina pow. słupski (dawn. *Schmolsin, Kr. Stolp*) oraz znaleziska gromadnego z Dzwonowa, pow. stargardzki (dawn. *Schöneberg, Kr. Saatzig*)⁵; ta ostatnia, niezdobiona, z wąskim ostrzem, jest ich archaiczną formą⁶. Przyjmuje się, że okazy o prostych ostrzach mogą pochodzić z IV EB, zaś te których ostrze jest wygięte mogły występować w V EB⁷.

Okazy z zadziorami są rzadkością. Jak dotąd odnotowano tylko cztery egzemplarze, wszystkie zdeponowane na terenie Pomorza. Pierwszą siekierkę znaleziono na Rugii⁸, dwie kolejne znane są jedynie z rysunków i informacji o ich odkryciu na Pomorzu⁹, ostatnią jest ta z Kurcewa. Brak informacji o lokalizacji jednej z pomorskich siekierok jest dość dotkliwy, bowiem sądząc z ryciny egzemplarz ten morfologicznie i ornamentacyjnie był bliźniaczo podobny do tego z Kurcewa (Ryc. 3).

Omawiane narzędzie można także zakwalifikować do północno-zachodnio-europejskiego typu siekierok z tulejką z ornamentem wahadła zegara (*Tüllenbeile mit Uhrpendelmuster*)¹⁰. Do takiej identyfikacji należy jednak podchodzić z pewną rezerwą. Tworząc swą typologię Sprockhoff zasadniczo kierował się cechami makromorfologicznymi, a tylko w jednym wypadku wziął pod uwagę motyw zdobniczy. Doprowadziło to do powstania grupy o szerokim spektrum rozmiarów i kształtów, co – jak ostatecznie przyznał sam autor – uniemożliwiło określenie chronologii tego zbioru. Niemniej, na podstawie jednego zabytku z Rugii, który wchodził w skład skarbu z V EB, Sprockhoff ustalił na datowanie wydzielonego przez siebie typu właśnie na ten okres; największe skupienie siekierok z ornamentem wahadła zegara zarejestrował on w dorzeczu Łaby, a szczególnie w jej środkowej części.

W świetle powyższych uwag motyw wahadła umieszczany na siekierkach z tulejką należy traktować jako cechę wyróżniającą, jednak nie na tyle, by mogła być podstawą dla wydzielenia kolejnego wariantu w ramach przyjętej klasyfikacji. Dlatego też skłaniam się do wykorzystania tu podziału Jerzego Kuśnierza i przyporządkowania zabytku z Kurcewa do nordyjskich siekierok sześciokątnych wariantu B.

³ J. KUŚNIERZ 1998, 72–76.

⁴ E. SPROCKHOFF 1956a, 92 – tam literatura; E. SCHANZ 2008.

⁵ E. SPROCKHOFF 1956a, 91–92; J. KUŚNIERZ 1998, 72–76.

⁶ E. SPROCKHOFF 1956b, tabl. 6:16.

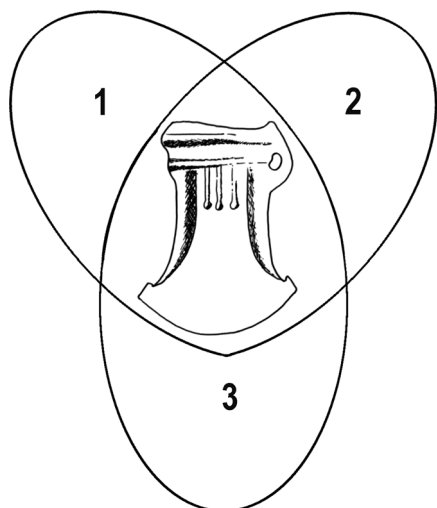
⁷ E. SPROCKHOFF 1956a, 91; W. BLAJER 2001, 83.

⁸ E. SPROCKHOFF 1956b, tabl. 6:5.

⁹ E. SPROCKHOFF 1956b, tabl. 9:5; J. KUŚNIERZ 1998, tabl. 28:613.

¹⁰ E. SPROCKHOFF 1956a, 95–96.

Ryc. 4. Siekierka z Kurcewa, pow. stargardzki – schemat wzorców stylistycznych: 1 – nordyjskie (sześcioboczna tulejka, uszko), 2 – pomorskie (zadziory na ostrzu), 3 – zachodnie (motyw wahadła zegara). Oprac.: K. Bucka

Fig. 4. Axe from Kurcewo, Stargard County – scheme of stylistic patterns: 1 – Nordic (hexagonal socket, ear), 2 – Pomeranian (spiked edge), 3 – western (pendulum motif). Graphics: K. Bucka

Jak wykazano wyżej, motyw wahadła zegara nie jest pomysłem lokalnych metalurgów, lecz zachodnich¹¹, a za sześciokątą formę siekierki odpowiedzialni są rzemieślnicy nordyjscy. Jedynie zadziory na ostrzu należy uznać za koncept wytwórców pomorskich – okazy z tak ukształtowaną częścią tnącą dotychczas znajdowane są tylko na Pomorzu. Siekierka z Kurcewa jest wynikiem połączenia tych trzech idei (Ryc. 4). Bez wątpienia stanowi ona kolejną przesłankę w dyskusji o poziomie rozwoju i kierunkach czerpania wzorców wytwórczości brązowej na terenie Pomorza w późnym okresie epoki brązu.

Do wywodu wiele mogą też wnieść wyniki badań metaloznawczych, dlatego zdecydowano o zawarciu ich w niniejszym opracowaniu¹². Wyniki zestawiono względem zawartości składników metalicznych (Ryc. 4). Siekierkę z Kurcewa wykonano z brązu dwuskładnikowego, miedziowo-cynowego (Cu-Sn), z podwyższoną zawartością ołowiu (Pb), który przy takim poziomie można uznać za celowy składnik stopowy. W składzie stopu stwierdzono relatywnie niewielką ilość innych pierwiastków, wśród których największy udział ma cynk (Zn). Jego podwyższona wartość koresponduje z obniżoną zawartością arsenu (As) i antymonu (Sb). Kolejną zauważalną cechą jest absencja rtęci (Hg), przy niewielkiej ilości kobaltu (Co) i niklu (Ni), co może sugerować, iż siekierkę wykonano z przetopionych rud miedzi¹³.

Wyniki badań metaloznawczych, tak jak i analiza cech mikro- i makroskopowych, ujawniają nieprzeciętność siekierki z Kurcewa oraz wysoką wiedzę metalurgiczną jej wytwórcy. Profil stopowy wykazał (Ryc. 5), że została ona wykonana

Pierwiastek	wt%
Krzem (Si)	0,063
Siarka (S)	0,086
Mangan (Mn)	0,007
Żelazo (Fe)	0,022
Kobalt (Co)	0,018
Nikiel (Ni)	0,073
Miedź (Cu)	87,877
Cynk (Zn)	0,197
Arsen (As)	0,049
Srebro (Ag)	0,033
Cyna (Sn)	9,800
Antymon (Sb)	0,001
Ołów (Pb)	1,742
Bismut (Bi)	0,032

Ryc. 5. Kurcewo, pow. stargardzki. Siekierka z brązu. Uśrednione i znormalizowane wyniki pomiarów składu pierwiastkowego (wt%). Oprac.: K. Bucka

Fig. 5. Kurcewo, Stargard County. Bronze axe. Averaged and normalized results of chemical composition (wt%). Graphics: K. Bucka

przede wszystkim z miedzi (Cu 87,7 wt%). Pierwiastek ten należy do metali miękkich i kowalnych. Połączenie go z cyną (Sn 9,8 wt%) pozwoliło na stworzenie stopu o większej twardości i wytrzymałości, a dodatek ołowiu (Pb 1,7 wt%) poprawiło jego lejność i podatność na obróbkę¹⁴.

Wydawać by się mogło, że intencją rzemieślnika było wykonanie wytrzymałego narzędzia, jednak siekierka z Kurcewa takim nigdy nie była. Na jej powierzchni nie ma śladów użytkowania, brak też śladów jej wykończenia (pozostały na niej szwy odlewnicze). Nie jest wykluczone, że powodem porzucenia pracy nad przedmiotem było pęknięcie tulejki. Można też przyjąć, że pojawiło się ono znacznie później, a spowodowały je procesy postdepozycyjne. Przyjmując drugą możliwość za prawdopodobną, należałoby uznać, że siekierka ta miała przeznaczenie ofiarne, manifestować coś, bądź coś lub kogoś reprezentować.

Karolina Bucka
Muzeum Archeologiczno-Historyczne
Rynek Staromiejski 2-4
PL 73-110 Stargard
k.bucka@muzeum-stargard.pl
<https://orcid.org/0000-0001-6088-6892>

Received: 30.10.2019 / Revised: 13.03.2020 / Accepted: 31.03.2020

BIBLIOGRAFIA

KOSTRZEWSKI J. 1958: *Kultura łużycka na Pomorzu*, Poznań.
KOWALSKI Ł., ADAMCZAK K., GARBACZ-KLEMPKA A. 2017: *Wyniki analiz metaloznawczych sztabki miedzianej ze*

¹¹ E. SPROCKHOFF 1956a, 95–96; J. KOSTRZEWSKI 1958, 196; J. KUŚNIERZ 1998, 73.

¹² Analizę (CL 20255) wykonano w Laboratorium Bio- i Archeometrii IAE PAN w Warszawie.

¹³ Ł. KOWALSKI, K. ADAMCZAK, A. GARBACZ-KLEMPKA 2017, 105.

¹⁴ Por. P. MAKAROWICZ, A. GARBACZ-KLEMPKA 2014, 274, 278.

Skołoszowa, stanowisko 31, pow. jarosławski, woj. podkarpackie, [w:] M. Rybicka (red.), *Wielokulturowe cmentarzysko w Skołoszowie, stanowisko 7, pow. jarosławski w kontekście osadnictwa z neolitu i wczesnej epoki brązu we wschodniej części Podgórza Rzeszowskiego*, Rzeszów, 105–111.

- KUŚNIERZ J. 1998: *Die Beile in Polen III (Tüllenbeile)*, Prähistorische Bronzefunde IX/21, Stuttgart.
- MAKAROWICZ P., GARBACZ-KLEMPKA A. 2014: *Osada metalurgów w Szczepidle nad środkową Wartą. Z badań nad wytwórczością z brązu w II tys. BC*, FAP 50/2, 261–283.
- ROGOSZ R. 1968: *Odkrycia. Powiat Pyrzycki*, MZP XV, 814–815.
- SCHANZ E. 2009: *Kurze Fundberichte 2008. Broock, Lkr. Demmin, Fpl. 14*, BMJ 56, 349.
- SPROCKHOFF E. 1956a: *Jungbronzezeitliche Hortfunde der Südzone des nordischen Kreises (Periode V). Band I*, Kataloge des Römisch-Germanischen Zentralmuseums 16/2, Mainz.
- SPROCKHOFF E. 1956b: *Jungbronzezeitliche Hortfunde der Südzone des nordischen Kreises (Periode V). Band II*, Kataloge des Römisch-Germanischen Zentralmuseums 16/2, Mainz.

BRONZE SOCKETED AXE WITH A LOOP FROM KURCEWO, STARGARD COUNTY

SUMMARY

In 2017, a bronze socketed axe with a loop and prominent barbs on the blade was discovered at the Kurcewo 10 (AZP 34-10/48), site in north-western Poland (Fig. 1). Due to the shape of the profile, thickening near the edge and the decorative motif, the tool was classified as hexagonal axe of variant B (Fig. 2). The artefact was dated to the Bronze Age Period V. It was established that the specimen from Kurcewo combines three different stylistic designs: a Nordic hexagonal profile and loop, a western pendulum motif and Pomeranian barbs on the blade (Fig. 4). The results of chemical composition analyses revealed that the artefact was made of two-component (Cu-Sn) bronze, with elevated lead (Pb) content, considered a deliberate component of the alloy. A relatively small amount of other elements was found in the alloy composition, with zinc having the biggest share (Fig. 5).

The results of the analyses conducted make it doubtful that the axe could have been used as a tool and seem to indicate its representative function.

Translation: Kinga Brzezińska

WYKAZ SKRÓTÓW TYTUŁÓW CZASOPISM I WYDAWNICTW WIELOTOMOWYCH

ABBREVIATIONS OF PERIODICALS' AND SERIAL PUBLICATIONS' TITLES

AAC	– „Acta Archaeologica Carpathica”, Kraków
AAHung.	– „Acta Archaeologica Academiae Scientiarum Hungaricae”, Budapest
AFB	– „Arbeits- und Forschungsberichte zur sächsischen Bodendenkmalpflege”, Berlin (Stuttgart)
Amtl. Ber.	– „Amtlicher Bericht über die Verwaltung der naturgeschichtlichen, vorgeschichtlichen und volkskundlichen Sammlungen des Westpreußischen Provinzial-Museums für das Jahr...”, (później: „Amtlicher Bericht über die Verwaltung der naturhistorischen, archaeologischen und ethnologischen Sammlungen des Westpreußischen Provinzial-Museums für das Jahr...” oraz „Amtlicher Bericht über die Verwaltung der naturgeschichtlichen, vorgeschichtlichen und volkskundlichen Sammlungen des Westpreußischen Provinzial-Museums für das Jahr...”), Danzig
APolski	– „Archeologia Polski”, Warszawa
APS	– „Archeologia Polski Środkowoschodniej”, Lublin (wcześniej: Lublin-Chełm-Zamość)
AR	– „Archeologické rozhledy”, Praha
B.A.R. Int. Series	– British Archaeological Reports, International Series, Oxford
BerRGK	– „Bericht der Römisch-Germanischen Kommission”, Frankfurt a.M.-Berlin
BJahr.	– „Bonner Jahrbücher”, Köln/Bonn
BMJ	– „Bodendenkmalpflege in Mecklenburg-Vorpommern”, Lübstorf (wcześniej: „Bodendenkmalpflege in Mecklenburg. Jahrbuch ...”, Schwerin/Rostock/Berlin)
CRFB	– Corpus der römischen Funde im europäischen Barbaricum
FAP	– „Fontes Archaeologici Posnanienses” (wcześniej: „Fontes Praehistorici”), Poznań
Inf.Arch.	– „Informator Archeologiczny. Badania rok ...”, Warszawa
InvArch.	– „Inventaria Archaeologica, Pologne”, Warszawa-Łódź
JmV	– „Jahresschrift für mitteldeutsche Vorgeschichte”, Halle/Saale
JRGZM	– „Jahrbuch des Römisch-Germanischen Zentralmuseums Mainz”, Mainz
KHKM	– „Kwartalnik Historii Kultury Materialnej”, Warszawa
KSIA	– Kratkie soobšeniá Instituta arheologii Akademii nauk SSSR (Краткие сообщения Института археологии Академии наук СССР), Moskva
MIA	– Materialy i issledovaniá po arheologii SSSR (Материалы и исследования по археологии СССР), Moskva
MatArch.	– „Materialy Archeologiczne”, Kraków
MS	– „Materialy Starożytné”, Warszawa
MSiW	– „Materialy Starożytné i Wczesnośredniowieczne”, Warszawa
MSROA	– „Materialy i Sprawozdania Rzeszowskiego Ośrodka Archeologicznego”, Rzeszów-Krosno-Sandomierz-Tarnów (-Przemysł/Tarnobrzeg)
MZP	– „Materialy Zachodniopomorskie”, Szczecin
PA	– „Památky archeologické” (wcześniej: „Památky archeologické a místopisné”), Praha
PArch.	– „Przegląd Archeologiczny”, Poznań
PMMAE	– „Prace i Materialy Muzeum Archeologicznego i Etnograficznego w Łodzi. Seria Archeologiczna”, Łódź
PomAnt	– „Pomorania Antiqua”, Gdańsk
Prahistoria ziem polskich	– <i>Prahistoria ziem polskich</i> , tom I: <i>Paleolit i mezolit</i> (red. W. Chmielewski, W. Hensel), Wrocław-Warszawa-Kraków-Gdańsk 1975; tom II: <i>Neolit</i> (red. W. Hensel, T. Wiślański), Wrocław-Warszawa-Kraków-Gdańsk 1979; tom III: <i>Wczesna epoka brązu</i> (red. A. Gardawski, J. Kowalczyk), Wrocław-Warszawa-Kraków-Gdańsk 1978; tom IV: <i>Od środkowej epoki brązu do środkowego okresu lateńskiego</i> (red. J. Dąbrowski, Z. Rajewski), Wrocław-Warszawa-Kraków-Gdańsk 1979; tom V: <i>Późny okres lateński i okres rzymski</i> (red. J. Wielowiejski), Wrocław-Warszawa-Kraków-Gdańsk 1981
Prussia	– „Sitzungsberichte der Altertumsgesellschaft Prussia” (później: „Prussia. Zeitschrift für Heimatkunde”), Königsberg.
PZ	– „Praehistorische Zeitschrift”, Berlin-New York
RArch.	– „Recherches Archéologiques”, Kraków
RB	– „Rocznik Białostocki”, Białystok
RGa	– Reallexikon der Germanischen Altertumskunde: 1. wyd.: J. Hoops (wyd.), tomy 1–4 (K. J. Trübner, Straßburg 1911–1919), 2. wyd.: H. Jankuhn, H. Beck i in. (wyd.), tomy 1–35 (de Gruyter, Berlin-New York 1973–2007).
RO	– „Rocznik Olsztyński”, Olsztyn
RosArh.	– „Rossijskaá arheologíá” (Российская археология), Moskva
SJahr.	– „Saalburg Jahrbuch”, Berlin-New York
SlA	– „Slovenská archeológia”, Bratislava
SovArh.	– „Sovetskaá arheologíá” (Советская археология), Moskva
SprArch.	– „Sprawozdania Archeologiczne”, Kraków
SprPMA	– „Sprawozdania P.M.A.”, Warszawa
WA	– „Wiadomości Archeologiczne”, Warszawa
ZfE	– „Zeitschrift für Ethnologie”, Berlin
ZNUJ	– „Zeszyty Naukowe Uniwersytetu Jagiellońskiego”, Kraków
ZOW	– „Z otchłani wieków”, Warszawa

Sprzedaż / Retail:
Długa 52 (Arsenał), 00-241 Warszawa

Sprzedaż wysyłkowa / Mail order:
tel./phone: +48 22 5044 899
e-mail: wydawnictwapma@pma.pl

Państwowe Muzeum Archeologiczne. Warszawa 2020. Wydanie I. Nakład 350 egz.
Druk i oprawa: DRUKARNIA Janusz Bieszczad, ul. Moszczenicka 2, 03-660 Warszawa